

« حاکم چی دهوی »

بؤ ریزی مانگرتوان

نووسینی : مهنسور تهيفووری

پیوهندی راستهوخو و نهگهری بهیهکبوونی یهکچرکهیی حاکم و جهلاد و، سزا و توندوتیژی، شتیکی تازه نییه و نهم ههمانبیژییهش که "یاسا یاسایه" - که روو له خو بوونی یاسای تیدا بهرجسته دهبی بهرامبر روو له دادبوون - وهک جوانکردنیکی نهم پیوهندییه، چیدی بهشیکه له نهموونی نهوانه ی چرکهیهک بهرامبر یاسا ناچار بوون خویان بخونهوه و بیر لهوه بکنهوه که خهریکن شتیکی بیمانا یان نهیزورد نهموون دهکن، شتیکی که ههیه و کهچی بیماناشه: « به پیی یاساکانی رومی کهونارا هیچ کس به هیچ هویهک بوی نهبوو بکهویته نیوان داواکاری گشتی [consul] که مافی بهکارهینانی زوری ههبوو و پیشهنگی دادوهرهکان [Lector] که تهوری کوشتنی پی بوو و نهم دوانه لیکدا بڈیت¹.

دوان لهسهر نهم پیوهندییه له خویدا شتیکی تازه نییه و گهیی بیرمهند نهم پیوهندییه یان راضه کردوه ، بهیام نهوهی بهشیک لهم بیماناییه ناشکرا دهکات و جیگه ی پرسیاره هاوتهکبوونی نهم نهموونهیه به جهختیکهوه له لایهن نویهرانی حاکم / یاسا، لهسهر بهذیوه بردنی یاسا که زورجانان چوارچیوهی یاسا خویشی دهبهزینی و چما نویهران دهیانهوی له ریگه ی جهختکردنهوه یانهوه خویان له بویشی کارهکیان بدزنهوه یان چما له یاسادا شتیکی زیاتر ههیه که بذیاره له ریگه ی جهختهوه بهدیبت و بی نهوشته، یاسا بهدینایهت.

نهمونهی کونی نهم جهخته سیمای جهلاده. گۆذینی بونهی قوربانای لای جهلاد له بونهی کوشتنیکی یهکچرکهیهوه بؤ شانویهکی خویناوی و چهندین و چهند سهعاته و نامادهیی جهماوهر بؤ بینینی نهم نواندنه وهک شانویهکی سهرنجراکیش نه میستاکهش بآردوه و اماه: یاریکردنی دادوهر به قهیه مهکهی دهستی و سوذاندنی، لیکدانی لاپرهکان ، سهنگ و سووزن کردنیان و دواخستن و دواخستنی دادگایی؛ جهختی لیپرسان لهسهر نهوهی هیشتا شت بؤ وتن ماوه و قوربانای پیویسته خوی بپشکنی و ههموو پیوهندی و تاوانه پیوهندیار و ناپیوهندیار دهکانی بیی و ههموو ژبانای له سهرهتاوه بگیریتهوه؛ جهختی نهشکه نهجهچی بؤ لیدانی زیاتر و خایاندنی کارهکی، ههموو نمونهی هاوچهرخی گۆذانی دادگایی بؤ ههمان شانوی یهکهمین ، چما یاسا ههردهم پیویستی به نواندن یان ههمان خایاندنه.

بهیام نهوهی لای قوربانای نهبی گومان دروست بکات ههر نهم جهخت و خایاندنهیه: واته چونه سزادر - که ناویکی گشتیه بؤ ههموو نهو سیمایانهی پیشوو - له کاتیکدا دهتوانی به چرکهیهک بکوژی ، کهچی کوشتنهکه دوا دهخات یان رهنکه ههر ناکوژی و به جهستهوه خهریک دهبی ، له ناستیکدا که چما فیتیش یان کاپاپهرسته و حمزی له یاریکردنه به ئویژهی سزا و تییدا نابات - لهشپهرستهیه که وهرزشی لهش جوانی و لهشپهرستی له سینهما و کولتووری هاوچهرخ و جوهره سهیرهکانی سیکس و لهدواویدا گۆذانی جوانی بؤ نوستوورهیهکی دیکه ی هاوچهرخ و تواندنهوهی له لهشدا بیردهخاتهوه .

به پیی گریدراوی سزادر به لهشهوه و جهختی لهسهر یاریکردن به لهشی قوربانای و خهریکبوون پییهوه ، دهتوانین چهند وهیامیکی ناماده بؤ پرسیارای جهخت لهسهر خایاندن بدوزینهوه:

¹ 0 جورجوگامین ، پلیس در مقام حاکم ، در وسایل بی هدف، ترجمه ی امید مهرگان ، صالح نجفی ؛ چشمه 1387 ، ص 106.

- 1- سزادر لادهریکي سيکسييه، بهو مانای که لادهر شويی سيکس له نه‌ندامه جنسيه‌کانه‌وه ده‌گويزيته‌وه بؤ نه‌ندام و ته‌نانه‌ت شتی دیکه‌ش، له حیوانیکه‌وه بگره تاكوو قامچیه‌ک. به‌یام نهم وه‌یامه با به‌شیک له راستی تیدا بی، کهچی مادام نهم رفتاره زیاتر ناوهر وکیکی سيکسی هه‌یه و زار اوکه له خویدا کرده‌یه‌کی فهدی روتی تیدا مه‌به‌سته، ههموو باسه‌که‌ی پی ناخوینرته‌وه.
 - 2- سزادر سادیسته، واته نازاردانی که‌سانی دیکه جوریک چیژی پیده‌دات. کهچی مادام سزادان و توندوتیژی هه‌ندی جار ده‌بیته توندوتیژی‌یه‌کی دامه‌زراوه‌یی که توندوتیژی‌یه‌کی سیاسیه، ناتوانی ههموو به‌سه‌ره‌هاته‌که روون بکاته‌وه، با سزادر شتیکی تاکه‌که‌سیشی تیکه‌ی به سزادان و خایاندنی سزا کردبیت.
 - 3- سزادر گری نودیپی تینه‌په‌اندووه، واته، به گشتاندنیکی تیوره‌که‌ی فرؤید، سزادر قوناعی نودیپی ته‌واو نه‌کردووه و هیشتا به‌نیازه جیگه‌ی باوک بگریته‌وه، رازی بکات، له‌گه‌یی به‌یه‌ک بیت یان له ریگه‌ی جهخت له یاساوه له‌گه‌یی ریکه‌ویت، چونکوو ده‌روونشیکاری فیری کردوین که یاسا له‌سه‌ر ناوی باوک دامه‌زراوه. به‌یام مادام له‌م خایاندنه‌دا ته‌نانه‌ت یاسا خویشی لادهری و وینای شتیکی زیاد له یاسا لای سزادر ده‌بینری، نهم بؤچوونه‌ش با هه‌ندی له راستی تیدابی، ناتوانی ته‌واوکه‌ر بیت.
 - 4- وه‌یامی چواره‌م ده‌توانی له ریگه‌ی ده‌ستکاریکردنی حوکمیکی ژاک‌لاکانه‌وه به‌ره‌م بیت که ده‌یی: «من توأم خوشدووی، به‌یام له تودا شتیکی دیکه‌م خوشدووی-نؤبزه بچووی objet petit a - هه‌ر بویه هه‌ینده‌وه‌شیمه‌وه. نهم روانگه وینای شتیکی زیاتر له نه‌ویدیدا ده‌کات، شتیکی له قوربانیدا که له قوربانای خوی زیاتره و خه‌ریکبوون به له‌شی قوربانیه‌وه بؤ دوزینه‌وه‌ی نهم شته زیادیه²، نه‌و شته‌ی له قوربانای زیادیه و هه‌ر نه‌وه‌ش ده‌یکاته‌بابه‌تی سزادان، نه‌و شته‌ی که بذیاره به هه‌یوه‌شانده‌وه‌ ناشرکرا بی و بیته‌ زمان و پانای هیماینه‌وه و ده‌سته‌مؤ و بی‌ترس بگری.
- دانشتنه‌وه‌ی حوکمه‌که له هاوکیشه‌ی سزادر/قوربانای دا که چیدی دوو ناوی گشتین ده‌کاته: «من تو نه‌شکه‌نجه (دادگای، لیبرسینه‌وه یان ناوه‌کانی دیکه‌ی) ده‌که‌م، به‌یام له تودا شتیکی دیکه نه‌شکه‌نجه ده‌که‌م، هه‌ر بویه نه‌شکه‌نجه‌ت دریزه ده‌دم». کهچی به ریکه‌وت هه‌ر وینا کردنی نهم شته زیادیه له نه‌ویدیدا، وه‌ک لاکان روونیده‌کاته‌وه، سه‌رچاوه‌ی ره‌گه‌زپه‌رستی و جووپی‌زیشه. نه‌و تیزانه‌ی که‌وا وینا ده‌که‌ن نه‌ویدی جوریک جیاواز چیژ ده‌بینی و نیمه ناتوانین وه‌ک نه‌و هه‌یس‌وکه‌وت یان سیکس بکه‌ین، ویناکردنی هیژیکی جنسی فراوان له نه‌ویدیدا، هه‌مان فورمولی سه‌ره‌کی ره‌گه‌زپه‌رستی و جووپی‌زین³، به‌یام نهم تیزه وه‌ک سلاضوی ژیزه‌ک به باشی ناماژه‌ی پیداه، چیدی بابته‌که‌ی ته‌نیا جوو نییه، به‌یکوو جووپی‌زی فورمولیکه که ده‌کری نؤبزه یان بابته‌که‌ی هه‌ر که‌س، گرووپ یان نه‌ته‌وه‌یه‌کی دیکه بی.
- به‌یام ناخو به‌راستی له قوربانیدا شتیکی هه‌یه؟ ده‌توانین له دوو روانگه‌وه وه‌یامی نهم پرسیاره بده‌ینه‌وه، که وه‌یامه‌کان به‌ذیکه‌وت په‌چه‌ش له‌سه‌ر یاری هاوچه‌رخ‌ی کاروکاسیبه مه‌عنه‌وی و روجبازی هه‌یده‌ماین:
- یه‌که‌م، نه‌گه‌ر مه‌به‌ست له‌و شته زیادیه، شتیکی که له ده‌روه داده‌به‌زیته نیو جه‌سته‌ی قوربانای و پی زیارد ده‌بی، وه‌ک روج و، سه‌ر به‌خو بی له جه‌سته و هه‌پیژاردن و بذیری تا‌ک خوی، نه‌وا وه‌یامه‌که نه‌ری‌نییه و شتیکی وه‌ها له قوربانیدا نییه.
- دووه‌م: به‌یام نه‌گه‌ر نهم شته زیادیه به مانای دروست بوونی شتیکی بیت له قوربانیدا به پی هه‌پیژاردنی خوی، هه‌ر نه‌و شته‌ی کانت پی ده‌یی شکان له نیوان یاسای نه‌خلاقیه‌ی نه‌رک و جه‌بر یان دیترمینیزی جیهاندا، نه‌وه قوربانای خاوه‌نی نهم شته زیادیه‌یه، شتیکی که له ریگه‌ی شکاندن جه‌غزی دیترمینیزی جه‌سته و پیداو‌یستی‌ه‌کانیه‌وه به‌دیدیت، بؤنمونه‌م‌لنه‌دانی قوربانای به درکاندنی ناو نه‌ینی له ژیر جه‌بری نه‌شکه‌نجه‌دا یان له نمونه‌یه‌کی وه‌ک مانگرتندا زایبوون به‌سه‌ر داوای جه‌سته‌دا بؤ به‌رگه‌نه‌گرتنی نازار، وه‌یامه‌که نه‌ری‌نییه. نه‌و به‌م هه‌پیژاردنه‌ریک دزره ده‌کاته ناخی خوی‌ه‌وه که کانت ناماژه‌ی پیداه و به‌ریکه‌وت نه‌وه‌شی وه‌ک روج بانگه‌شه‌ی بؤ ده‌کری هه‌ر نهم دزره‌یه که ده‌که‌ویته نیو دیترمینیزم و جه‌بری جیهان و جه‌سته‌وه، روج ریگ له نیوان نهم درزه‌دا نیشته‌جیبه، شتیکی که ناگری و ناپیوری و ته‌سلیمی یاسای باوک نابی⁴.

² وه‌ک ژیزه‌ک ناماژه‌ی پدده‌ات، نهمه هه‌ر نه‌و فقه‌یه‌که که جگه نابدل‌وژیا، سه‌رمایه‌داریش باش ده‌زانت به‌کاري بئش. جگه له نمونه‌ی دیاری و نه‌شانتیون، هئلکه‌ی شانسی که ته‌نیا له‌یه‌ر نه‌و شته‌ی بذیاره له بؤ شایبه‌که‌ی ناویدا هه‌ب ده‌کدرت و هه‌صده‌ه‌شترته‌وه، نمونه‌یه‌کی دیاری نهم لؤژیکه‌یه. کاروکاسیبه به‌خت و سوواندن گه‌دونه وه‌تد که له ههموو T.V. یکانی دونیادا هه‌یه و درتزه‌ی لؤژیکه به‌خت و نسبه نمونه‌یه‌کی دیکه‌ی نهم روانگه‌ن.

³ نهم نه‌فسانه له نثران له‌سه‌ر کورده‌کان نشته‌ش هه‌یه: نه‌وان جیاواز چتزه‌دبیزن، یان توانای جنسیان زیاتره. نه‌فسانه‌ی پئوندی باشووری کوردستان و نیسراپیل و هه‌وص بؤ دامه‌زاردنی نیسراپیلی دووه‌م (وصاتی جووکان) له میدیا ره‌سمی و نارهمیه‌کانی نثران به راست و چاپه‌وه، تاكوو کومونستی کرکاری و یان نثرانسته‌کان، نمونه‌یه‌کی دیکه‌ی نهم لؤژیکه‌یه.

⁴ بؤ رافیه‌کی ته‌واوی نهم باسه‌ بؤانه‌ بؤ: موراد فه‌ر هادپوور، نه‌خلاقیه‌ کانتی، نه‌رکار، کوردستان 2008.

لیره وه، له شکاندنې نهم جه غزه وه، ده توانین بگه ډښینه وه بۇ پرسپاری سهره تاي وتاره که و وهیامی بدهینه وه : سزادر نوینه ری دیترمینیزی جیهانه ، نهو دیترمینیزی چیدی له شیوهی گونجان له گه یی ههموو شتیك ، ههموو دخیك و ههموو جوړیكي تازه له قهدهر گه رای و جه بر په رستی روژانه دا خوی گوډیوه بۇ فورمولی نیسته سیاسهت و ژیا تی روژانه و راده گه یه نی که ته نیا کاریك نیمه بتوانین بیکه ین نه وه یه دهسه یاتی زیاتر بدهست بینین و زیاتر له واقیعا نوقم بین. لای نهم روانگه نمونه ی جیهان کارخانه یه کی گه وره یه و بهخته وه ری و فهزیلهت لای بهر ههمی به شدار یکر دنه له کیبذکی داروینیستی مانه وه ی باشتریندا. له بهرامبردا قوربانی به ودرگرتنه وه ی جهسته ی ، بهدانپیدانه نانی خوی نوینه ری جوړیكي دیکه یه له ژیان و بهخته وه ری که بی دهسه یات بهر ههم دیت: خایك هه یه و لییه وه جه لاد و قوربانی لیک داده ډین، دزریکی نه بینراو که سزادر بډیاره به شکاندن و گرتنی بهخته وه ری بی و قوربانی به پاراستن و ریگه نه دان به پذکرانه وه ی. قوربانی نایدیای جوړیكي دیکه ی بهخته وه ری ده پاریزی، واته مافی خوی بۇ بهخته وه ری ، نهو شته ی ههموو هاویاتی هکی جیهانی هاوچرخ بۇ به شدار ی له کیبذکیکه ده بی وازی لی بیئی. نو سه رانی کتیبی دیالیکتیکی روشنگری ، نهم خایه یان بهم جوړه روونکر دوتنه وه که دهیگډینه وه ، به یام ده بی لیره دا جیگه ی جوو و نازی بۇ سزادر و قوربانی بگوډین ، چونکو وهك وتمان جوو بیزی فورمولیکه که چیدی بابه ته که ی مهرج نییه هر جوو بی: « جوو هر به هوی بوونیه وه ، وهك داخیك به رووی هاویاتیاندا در ده که وی ، داخ و نیشانی نهو شتانه ی که نه مان به هوی زایوون به سر خویاندا دؤاندوویانه ، جوو به شوینی په راویزی خوی ، نهو نه گه رانه بی ری هاویاتیان ده خاته وه که مروض کاتی وازیان له مافی بهخته وه ری بوون هینا ده یوډین ... » نایدیای بهخته وه ری بی دهسه یات بهر گه نه گیراوه ، چونکو ته نیا نه مه یه کسانه به بهخته وه ری «... خو خه ریکر دنی گیلانه به لیدانی کهسانی دیکه وه تا راده ی مردن سه لمینه ری هر نهو ژیا نه که سه راوییه یه که تاك خوی ته نیا له گه یی ریك ده خات ». شیوه ن و گازنده ی جوو وهك گازنده ی ژنانه : چونکو هر دووکیان مادام هه زاران سای له حوکم کردن بیبه شکران، له نیو ترس و لاوازیاندا پیوه ندی خویان له گه یی سروشت که « چه وساو هی هه میسه یی» پی داون پاراستوه ، نهوان « بیره وه ری بهخته وه ری بی دهسه یاتیان » زیندو وراگرتوه ، نهوانهش که نه جوو بوون و نه ژن ، ته نانهت بهر گه ی خه یایی نهو جوړه خوشییه راسته قینه ناگرن ، هر بویهش کاتی تاکی نازی به گایته وه لاسای جووه کان ده کاته وه ، له راستیدا نهو حه سره ته ی که بۇ ژیا نیکی نازاد و سروشتیتر و بۇ در بډینی ناخی خوی له دییدا بووه و که چی خنکاندوویه تی، له شیوه ی دوژمنکی خه یایکر ددا هه یده ډیژی»⁵.

وینا کردنی نهو شته زیاده ebjet petit له نهو دییدا بۇ بهر ههمیانی دوژمنه ، نهو دوژمنه ی که واینا ده کری «من بهخته وه ری ده بووم نه گه نهو نه بوایهت». داوای سزادر داوایه بۇ هیاتی قوربانی بۇ نیو پانتای هیما بین و ملدانی به یاسای باوک، در نهو یاسای له شیوه ی «سه رکوتی خود» دا بوته فورمولی سه رة کی سه رما یه داری هاوچرخ، نهو سه رکوتی به یه کسان له که میه کانی مردن ، کارخانه ، نیداره و نه شکه نه جه گاکاندا کاری پیده کری.

توانای قوربانی بۇ شکاندنې جه غزی دیترمینیزم درزیک ده کاته ده روونیه وه ، که چی نهمه ریك سهره تاي له دایکبوونی سووژه ی کانتیه ، نهو سووژه نه خلاقیه ی که نهك پشت به هیچ شتیکی دره کی به یکوو پشت به یاسای نه کی نه خلاقی ده جوویته وه ، نهم سووژه یه که خوی له خوی و کرده کانی بهر پرسه و ناچاره ههموو شتیك له خوی وه بخولقینی و نه خلاقیبوون هه یده ډیژی، نهم سووژه یه کهم بنچینه ی تیپه داندنی نه خلاقی ته قلیدی و باوه : نهو سووژه ی راده گه یه نی مروض شتیکه نهك له پیشدادراو ، به یکوو مروض نهو سووژه درزبردوه یه که له ریگه ی که مکر دنه وه به ییدیت ، بهم ماناشه که «مروضبوون گرانه».

⁵ . ستیورات هیوز، رخنه ی کومه صگای جه ماو ری له : گوډانی دریا ، کوردستان ، 2008 .